

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Ενότητα 3: Δημογραφικές
Αλλαγές, Απασχόληση και
Μετανάστες στην Ύπαιθρο (1/4)
2ΔΩ

Διδάσκων: Χαράλαμπος Κασίμης

Τμήμα: Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μαθησιακοί στόχοι

- Το μάθημα στοχεύει σε μια ολιστική και κριτική προσέγγιση της έννοιας της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από τη διδασκαλία βασικών εννοιών και μεθόδων για την κατανόηση μιας κοινωνικά ετερογενούς αγροτικής κοινωνίας. Πλαίσιο αναφοράς αποτελεί η Ελλάδα και οι χώρες της Ε.Ε.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική κοινωνία, ύπαιθρος, ανάπτυξη, δημογραφία, αγροτική εκμετάλλευση, οικογενειακή γεωργία, φύλο, νέα αγροτικότητα, πολυλειτουργικότητα

Δημογραφικά ζητήματα στην αγροτική ανάπτυξη

- Ο αγροτικός μετασχηματισμός συνδέεται συχνά με την **«αποαγροτοποίηση/απογεωργοποίηση της υπαίθρου»** και παραπέμπει στη συνεχώς μειούμενη σημασία της γεωργίας στις οικονομίες των βιομηχανικά ανεπτυγμένων κοινωνιών με αποτέλεσμα την παρακμή των πρώην γεωργικά εύρωστων περιοχών και τη μείωση της αγροτικής απασχόλησης.

Οι δημογραφικές αλλαγές στην Ευρωπαϊκή ύπαιθρο 1/4

- Η γήρανση του γεωργικού πληθυσμού και του πληθυσμού της υπαίθρου και η ανάγκη να διαχειριστούμε ή να μειώσουμε την έξοδο των νέων από την ύπαιθρο, αποτελούν μια σοβαρή πρόκληση για την βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών της Ευρωπαϊκής υπαίθρου.
- Στον 20ο αιώνα μειώθηκε ο αγροτικός πληθυσμός καθώς οι νέοι αποχώρησαν αναζητώντας καλύτερο μέλλον στις αστικές περιοχές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την γήρανση του πληθυσμού και την πτώση των προσφερόμενων τοπικών υπηρεσιών.

Οι δημογραφικές αλλαγές στην Ευρωπαϊκή ύπαιθρο 2/4

- Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα περίπου το 56% του πληθυσμού των 450 εκ. της 'νέας' ΕΕ ζούσε στις αγροτικές περιοχές. Οι διαφορές τόσο μεταξύ των κρατών-μελών (Κ-Μ) όσο και στο εσωτερικό των χωρών είναι μεγάλες.
- Οι πιο αρνητικές δημογραφικές τάσεις στον αγροτικό πληθυσμό είναι αυτές των νέων Κ-Μ

Οι δημογραφικές αλλαγές στην Ευρωπαϊκή ύπαιθρο 3/4

- Η ΚΑΠ έχει παίξει διπλό ρόλο σε αυτές τις εξελίξεις.
- Από τη μια πλευρά, μέσω των συνεχόμενων μεταρρυθμίσεων τα περασμένα 20 χρόνια συνέβαλε σε μια ετήσια αποχώρηση της τάξης του 2-3%, ενώ από την άλλη, με τις πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης έχει συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού.

Οι δημογραφικές αλλαγές στην Ευρωπαϊκή ύπαιθρο 4/4

- Στη γεωργία η γήρανση και η αποχώρηση των νέων προκαλούν δυσκολίες στη δημογραφική ανανέωση. Το 17% του αγροτικού πληθυσμού είναι πάνω από την ηλικία συνταξιοδότησης.
- Στη Νότια Ευρώπη τα ποσοστά είναι 20% ενώ στην ΕΕ-25 10% των κατόχων εκμ/σεων είναι κάτω των 35 και το 24% άνω των 65.
- Αυτά συμβαίνουν παράλληλα με μια αποχώρηση του γυναικείου πληθυσμού και 'ανδροποίηση' του αγροτικού πληθυσμού που επηρεάζει τη γονιμότητα και τη βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών.

Τα χαρακτηριστικά των αγροτικών περιοχών 1/4

Οι αγροτικές περιοχές ταξινομούνται σύμφωνα με το ποσοστό του πληθυσμού που κατοικεί σε αγροτικές ή αστικές περιοχές.

- **Κύρια αγροτικές περιοχές:** >50% του πληθυσμού στις αγροτικές κοινότητες
- **Σημαντικά αγροτικές περιοχές:** 15-49% του πληθυσμού στις αγροτικές κοινότητες

Τα χαρακτηριστικά των αγροτικών περιοχών 2/4

- Με βάση την πυκνότητα του πληθυσμού, οι αγροτικές περιοχές αντιπροσωπεύουν το 93% της έκτασης της ΕΕ-27. Το 20% του πληθυσμού ζουν στις κύρια αγροτικές περιοχές και 38% στις σημαντικά αγροτικές περιοχές.
- Οι τελευταίες παράγουν το 45% της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στην ΕΕ-27 και απασχολούν το 53% του πληθυσμού. Στην ΕΕ-27 το κατά κεφαλήν εισόδημα των κύρια αστικών περιοχών είναι σχεδόν διπλάσιο των κύρια αγροτικών.

Τα χαρακτηριστικά των αγροτικών περιοχών 3/4

- Εκτιμάται ότι το LEADER II δημιούργησε ή διατήρησε μέχρι 100.000 θέσεις εργασίας στις αγροτικές περιοχές (στις κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας, προστασίας του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς).
- Οι μισές από αυτές τις θέσεις αφορούσαν γυναίκες.

Τα χαρακτηριστικά των αγροτικών περιοχών 4/4

- Μέτρα πολιτικής που στόχευαν στη δημιουργία απασχόλησης και διαφοροποίησης σε μη γεωργικές δραστηριότητες παραμένουν πολύ μικρό μέρος των προγραμμάτων.
- Την περίοδο 2000–2006 εκτιμάται ότι μόνο το 10% περίπου των προγραμμάτων δαπανήθηκαν σε μέτρα που άμεσα ή έμμεσα δημιούργησαν απασχόληση εκτός γεωργίας.

Τα χαρακτηριστικά της γεωργίας 1/2

- Στις περισσότερες αγροτικές περιοχές ο πρωτογενής τομέας αποσπά κάτω από το 10% της συνολικής απασχόλησης. Στο 1/3 των αγροτικών περιοχών είναι κάτω του 5% (στο μέσο της ΕΕ-25).
- Σε μερικές αγροτικές περιοχές – ειδικά στην Ανατολική και Νότια Ευρώπη– το ποσοστό είναι πάνω από 25%.
- Η γεωργική παραγωγικότητα είναι πολύ χαμηλότερη στις περισσότερες κύρια αγροτικές περιοχές.

Τα χαρακτηριστικά της γεωργίας 2/2

- Κάτω από το 10% των κατόχων γεωργικών εκμ/σεων στην ΕΕ-25 είναι κάτω των 35 ετών και πάνω από το 24% άνω των 65.
- Την περίοδο 2000–2005, η γεωργία της ΕΕ-25 ‘έδιωξε’ εργατικό δυναμικό της ηλικιακής ομάδας (25–54), ακολουθούμενο από νεότερους εργάτες (15–24) και μόνο μετά από πιο ηλικιωμένους της ομάδας (55–64).
- Ο μειούμενος αριθμός νέων ανθρώπων στον γεωργικό τομέα μπορεί να δημιουργήσει ειδικά προβλήματα για τη δημογραφική ανανέωση.

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 1/8

- Μεγάλες διαφορές παρατηρούνται μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε. αναφορικά με το ποσοστό των απασχολούμενων κυρίως στη γεωργία. Τα δύο άκρα είναι το Ηνωμένο Βασίλειο με 1.5% ακολουθούμενο από το Βέλγιο με 1.9%, και η Ελλάδα με 11% ακολουθούμενη από την Πορτογαλία όταν το μέσο της ΕΕ είναι 4.5%.

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 2/8

- Ο αριθμός των απασχολουμένων στη γεωργία της ΕΕ (τόσο αυτών που έχουν τη γεωργία ως κύρια απασχόληση όσο και των συμπληρωματικά απασχολουμένων) συνεχώς μειώνεται. Στην τετραετία 1997-2000 μειώθηκαν κατά 9% αυτοί που έχουν τη γεωργία ως κύρια απασχόληση.

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 3/8

- Η ελληνική γεωργία αποτελείται, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, από 678.2 χιλιάδες εκμεταλλεύσεις οικονομικού μεγέθους μιας Ευρωπαϊκής μονάδας (European Size Unit (ESU)).
- Οι εκμεταλλεύσεις αυτές απασχολούν 576.6 χιλιάδες Ετήσιες Μονάδες Εργασίας (EME), δηλαδή προσφέρουν πλήρη απασχόληση σε περίπου 576.6 χιλιάδες εργαζόμενους.

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 4/8

- Οι διαφορές στην ένταση απασχόλησης μεταξύ των κρατών μελών γίνονται προφανείς μέσω της αναφοράς στα ποσοστά των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αξιοποιούν το 100% του εργάσιμου χρόνου τους.
- Στην Ολλανδία (67.3%) και στην Ιρλανδία (67.1%) πάνω από τα 2/3 των αρχηγών αξιοποιούν στην εκμετάλλευσή τους το 100% του εργάσιμου χρόνου τους.
- Στην Ελλάδα πάνω από τα 2/3 αυτών των εκμεταλλεύσεων δεν εξασφαλίζουν πλήρη απασχόληση για πάνω από 1 άτομο ενώ μόνο το 8% εξασφάλιζε πλήρη απασχόληση για πάνω από 2 άτομα.

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 5/8

- Από το σύνολο των κατόχων αγροτική εκμετάλλευση το 28% ήταν γυναίκες (περισσότερο στα χαρτιά και όχι στην πραγματικότητα).
- Την τελευταία δεκαετία το ποσοστό των αρχηγών άνω των 65 ετών αυξήθηκε σε πάνω από το 1/3 του συνόλου.
- Τα μεγαλύτερα ποσοστά ηλικιωμένων γεωργών εμφανίζουν οι νότιες χώρες (Πορτογαλία 65%, Ιταλία 62%, Ελλάδα 56% και Ισπανία 53%).

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 6/8

- Τα μεγαλύτερα ποσοστά νέων παρουσιάζουν η Γερμανία και η Αυστρία (16%).
- Το ποσοστό των νέων αγροτών κάτω των 35 ετών μειώθηκε στο 5% του συνόλου των αρχηγών.

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 7/8

- Στην ΕΕ, η γεωργία απασχολεί κατά τα 2/3 αυτοαπασχολούμενους γεωργούς και κατά το 1/3 αμειβόμενο προσωπικό.
- Σε ορισμένες χώρες (π.χ. Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο), το ποσοστό των μισθωτών είναι μεγαλύτερο από εκείνο των αυτοαπασχολουμένων (63.3% και 52.0% αντίστοιχα).
- Στα Κ-Μ Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία η εγκατάσταση ανειδίκευτων εργατών από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και την Αφρική στην ύπαιθρο, έχει αυξήσει την προσφορά εργασίας στον αγροτικό τομέα.

Μια συγκριτική παρουσίαση των ευρωπαϊκών χωρών 8/8

- Στη συνολική απασχόληση στον αγροτικό τομέα η οικογενειακή εργασία καλύπτει το 85% περίπου. Το υπόλοιπο 15% καλύπτεται κυρίως από εποχιακή και μόνιμη μισθωτή εργασία. Ποσοστό που αυξήθηκε κοντά στο 20% πρόσφατα.
- Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση της μέσης απασχόλησης (ημέρες κατ' έτος) συνολικά από 70 σε 60. Οι κάτοχοι αγροτικών εκμεταλλεύσεων και τα μέλη των οικογενειών τους μείωσαν την απασχόληση τους μεταξύ του 1991 και του 2000 κατά 14 ημέρες το χρόνο.

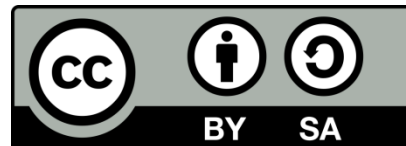
Βιβλιογραφία

- Arnalte E. (2003), Η Αγροτική Προβληματική στη Νότια Ευρώπη: Προσεγγίσεις και Προβληματισμοί, στο Πολύμερος Α. Ν. (επιμ.) *Ανάπτυξη και Μετασχηματισμοί της Υπαίθρου*, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, σελ. 104-129
- Kasimis C. and Papadopoulos A.G. (2001), The De-Agriculturalisation of the Greek Countryside: The Changing Characteristics of an Ongoing Socio-economic Transformation, στο L. Granberg, I. Kovach and H. Tovey (eds), *Europe's Green Ring*, Aldershot, Ashgate, pp. 197-218
- Kasimis C. and Papadopoulos A.G. (2013), Rural Transformations and Family Farming In Contemporary Greece, in: Dionisio Ortiz-Miranda, Ana Moragues-Faus, Eladio Arnalte-Alegre (eds) *Agriculture in Mediterranean Europe: Between Old and New Paradigms (Research in Rural Sociology and Development, Volume 19)*, Emerald Group Publishing Limited, pp. 263 – 293

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

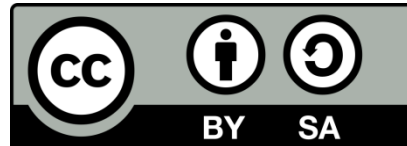
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://oceclass.aua.gr/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
 - το Σημείωμα Αδειοδότησης
 - τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
 - το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)
- μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.